

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osa 1: Osallisuus kasvatustalofiana

Elina Kataja

Osallisuuden tarkastelu oppimiskäsityksen näkökulmasta

Oppimiskäsitys vasussa ja esiopsissa

“Vaatii kasvattajaa luopumaan jostain vanhasta tavasta nähdä itsensä ja lapsi oppimisprosessissa. Omistanko minä lapsen oppimisprosessin vai annanko lapsen pitää sen omistajuuden ja olen vierellä kulkemassa? Tarkoitan joustamista, toisinaan luopumista esimerkiksi omista näkökulmista, aikuisen vetovastuusta ja lapsen näkemisestä vanhasta behavioristisesta kulmasta. Minä en voi olla se, joka kaiken vetää ja tuottaa vaan minun tulee luopua siitä roolista ja ottaa sensitiivisen kohtaajan rooli. Ajattelen, että kasvattajuus ja opettajuus on murroksessa. Kyse ei ole ammattilaisen itsensä toteuttamisesta, vaan siitä, että olen lapsen vierellä innostuja, mahdollistaja, herättelijä, selkeyttäjä ja yhdessä tekijä.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Oppimiskäsitys vasussa ja esiopsissa

- Opetussuunnitelmissa keskeistä oppimisessa vuorovaikutus, kokonaisvaltaisuus, lapsen aktiivinen toimijuus, ilon kautta oppiminen, oppimisen kiinnittyminen lapsen arkeen ja kokemusmaailmaan ja leikin merkitys → rakentuvat osallisuuden perustalle
- Lapsen osallisuuden mahdollistaa varhaiskasvatuksen ammattilainen, aktiivinen, läsnäoleva aikuinen, joka tarttuu lasten aloitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin toiminnan lähtökohtana ja kehittää monipuolista oppimisympäristöä mahdollistamaan lapsen innostuminen monipuoliseen tekemiseen ja itsensä ilmaisemiseen.

Oppimiskäsitys vasussa ja esiopsissa

”Puhumme paljon siitä, että jokainen lapsi oppii omaan tahtiinsa ja heillä on siihen oikeus, jota me aikuiset kunnioitamme. Mitä se merkitseekään sitten käytännössä? Kuitenkin suunnittelemme ja toteutamme toimintaa, joka on kaikkien lasten kohdalla samanlaista – ja kaikkiin kohdistuu samanlaiset odotukset. Jos lapsi ei jaksa istua paikoillaan tai kokee tehtävien teon tylsäksi, onko hän haastava lapsi? Oppimisen pedagogiikka tulisi rakentaa sellaisesta lähtökohdasta, että jokainen voi aidosti osallistua siihen omista lähtökohdista käsin. Kaikkien ei tarvitse tehdä samoja asioita. Meidän tulee oikeasti ravistella itseämme ja kyseenalaistaa toimintamallejamme: huomioiko se juuri tämän ryhmän ja nämä lapset? Vai onko meillä sama sabluuna käytössä vuodesta toiseen? Sopeudu tai olet hankala?”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Oppimiskäsitys vasussa ja esiopsissa

- Osallisuus ei *koskaan* tarkoita aikuisen vetäytymistä toiminnasta ja villistä, rajattomasta kaaoksesta. Osallisuuden ytimessä ovat yhteinen keskustelu, suunnittelu, kaikille hyviin ratkaisuihin pyrkiminen, toinen toistensa kuuleminen, kunnioittava vuorovaikutus ja yhteisöllisyyden rakentaminen.
- Kaikki elämän ilmiöt ovat läsnä ympärillämme koko ajan ja lapsi kyllä kiinnostuu niistä, jos aikuinen vain huomaa lapsen kiinnostuksen. Kaikki varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tavoitteet ovat toteutettavissa ja ne toteutuvat parhaiten elämällä tätä elämää yhdessä, elämän eri puoliin aktiivisesti tutustuen.
- Kenen mielenkiinnon kohteista toiminnan sisällöt syntyvät – lapsen vai aikuisen? Oppimistavoitteiden saavuttamiseen on monta polkua, ja usein yhdessä valittu on kaikkein antoisin.

Oppimiskäsitys vasussa ja esiopsissa

”Se, minkä tuntee, jää mieleen. Se, mikä vain suoritetaan, unohtuu. Vaikka jokin asia on aikuisen mielestä miten onnistunutta tahansa, mutta lapsi ei pääse fiilikseen, ei hän siitä mitään muista tai opi. Mieti ja katso, miltä se lapsi näyttää. Mitä hän tuntee? Onko hän mukana? Mikä sen lapsen saa innostumaan, sitoutumaan ja uppoutumaan flowhun? Miten mä pystyn aikuisena tukemaan lapsen elämässä kokemuksia ja merkityksellisiä hetkiä, joista jää tunnejälkiä – ja joista syntyy sen myötä oppimiskokemuksia?”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Osallisuuden tarkastelu arvoperustan näkökulmasta

Osallisuuden arvoperusta

- Osallisuus löytyy vahvana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen arvoperustassa, ja sen juuret ovat YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa.
- Ihanteina arvot ovat vain kaunista puhetta, todellisuutta ne ovat vasta konkreettisina tekoina.
- Osallisuus on arvo, joka tarkoittaa samalla valintaa toimia osallisuuden periaatteiden mukaisesti kaikessa toiminnassa – ei vain yksittäisillä lastenkokouksilla tai yksittäisissä tilanteissa lasten mielipidettä kysyen.
- Yhteinen arvotietoisuus edellyttää yhteisiä sopimuksia siitä, miten arvot kiinnittyvät käytännön ratkaisuihimme ja tapaamme tehdä työtä. Näkyvätkö arvot vain kirjattuina paperilla vai myös käytännössä? Huomaammeko arvoristiriidat ihanteiden ja käytännön välillä?

Osallisuuden tarkastelu inkluusion näkökulmasta

Osallisuus ja inkluusio

“Metsäretkellä jokainen lapsi saa kuvata itseään kiinnostavia asioita tabletilla. Reko valitsee kuvauksen kohteeksi muurahaispesän ja muurahaisten polun. Reko ei kommunikoi puhumalla, mutta aikuinen huomaa hänen olevan hyvin kiinnostunut hyönteisistä. Kun kuvat esitellään retken päätteeksi päiväkodissa, ovat kaikki hyvin kiinnostuneita niistä. Lapset innostuvat muurahaisteemasta, jota aletaan viedä aikuisen kannattelemana eteenpäin myös leikeissä, taidetyöskentelyssä ja lauluissa. Rekon valokuvien ympärille aletaan dokumentoida ryhmän yhteistä projektia, jossa osallisuuden kokemus toteutuu vahvasti.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

Osallisuus ja inkluusio

- Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan, ja osallisuutta edistäviä toimintatapoja sekä rakenteita kehitetään tietoisesti.
- Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on kaikille yhteinen varhaiskasvatus ja esiopetus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.
- Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin.

Osallisuus ja inkluusio

- Osallisuus ja inklusiivisuus kulkevat käsi kädessä. Jokainen meistä haluaa voida vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, tuoda esille itselleen tärkeitä asioita, kuulua osaksi yhteisöä ja tulla kuulluksi ja nähdyksi. Tämä koskee ihan jokaista – tuen tarpeista riippumatta.
- Osallisuuden pintapuolinen ymmärrys voi johtaa lähinnä muodolliseen kuulemiseen ja näennäisvaikuttamiseen, jolloin se tukee vain lapsia, joilla on vahvat kielelliset taidot ja ymmärrys vaikuttamisen tavoista.
- Osallisuudessa kyse on jokaisen lapsen kuulemisesta lapselle sopivalla tavalla, herkkyydestä havainnoida lasta ja hänelle merkityksellisiä asioita, lapsen mahdollisuuksista osallistua toimintaan omalla tavallaan ja omista lähtökohdistaan.

Osallisuus ja inkluusio

Lena on ollut vasta vähän aikaa Suomessa ja harjoittelee vielä suomen kieltä. Tästä huolimatta hän voi osallistua esiopetusryhmän yhteiseen toimintaan kuvien avulla, joita ryhmässä käytetään runsaasti. Kun ryhmä juttelee viikonlopun puuhista, saavat kaikki lapset kertoa asiasta kuvien kautta. Vaikka aikuinen toimii Lenan apuna sanoittamisessa, hän pääsee kuvien avulla kertomaan käyneensä äidin kanssa kävelyllä, saaneensa pelata puhelimella ja syöneensä jäätelön.”

Varhaiskasvatuksen ammattilaisen kommentti

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Kiitos

